

Türkiye’de patolojinin gelişimi

Development of pathology in Turkey

Alp USUBÜTÜN, Gökhan GEDİKOĞLU

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Patoloji Anabilim Dalı, ANKARA

ÖZET

Otopsi, patoloji biliminin gelişmesinde bir araçtır. Batı dünyasında Rönesans ile yaygınlık kazanmaya başlayan diseksiyon (teşrih) Osmanlı’da ancak 19. yüzyılda yapılabilmıştır. Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi Osmanlı’da tıp eğitiminde diseksiyonun gerekliliğini dile getiren bilinen ilk hekimlerdendir. Ancak Osmanlı’da ilk diseksiyon “Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne”nin kuruluşuna da katkıda bulunan Dr. Charles Ambroise Bernard tarafından 1843’de gerçekleştiriyor. 1827’de kurulan ve Osmanlı’da tıp eğitiminin ilk modern aşaması olan Tıphane ve Cerrahhane-i Amire’de patoloji dersi verilmemektedir. Osmanlı’da ilk patoloji dersleri de “Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne”de verilmeye başlıyor. Almanya’da anatomik patoloji eğitimini tamamlayan Dr. Hamdi Suat (Aknar) İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi anatomik patoloji hocalığı yapıyor ve modern anlamdaki ilk patoloji bölümünü oluşturuyor. “1933 Üniversite Reformu” ile Darülfünun kapatılıyor ve “Üniversite Reform Komisyonu” aracılığıyla Hitler iktidarından kaçan birçok bilim insanına İstanbul Üniversitesi’nde çalışma olanağı sağlanıyor. Dr. Philipp Schwartz hem bu çok sayıdaki saygın bilim insanının ülkemize gelmesine önyak oluyor hem de İstanbul Üniversitesi’nde Patoloji kürsüsünde bir çok ilki gerçekleştiriyor. Patoloji eğitiminde pratik derslerin ağırlığı artıyor, Türkiye’de ilk kez klinikopatolojik toplantılar yapılıyor ve bilimsel otopsiler yaklaşık yılda 1000 sayısına ulaşıyor ve her öğrenci mutlaka bir otopsi izliyor. Türkiye’de patolojinin temellerinin atıldığı günlerden bu yana çok önemli gelişmeler oldu ve bugün ülkemizde dünyadaki gelişmeleri izleyen çok sayıda patoloji bölümü vardır.

Anahtar sözcükler: Patoloji, tarih, otopsi

ABSTRACT

Autopsy is an important tool for the development of pathology as a science. In western civilisation dissection of human body became widespread with Renaissance, in contrast in the Ottoman Empire first dissection was not performed until the 19th century. Mustafa Behçet Efendi, head physician of the Empire, was one of the Ottoman physician who suggested the importance of dissection in the medical education. The first dissection was however performed by Charles Ambroise Bernard, a foreign physician who had been invited to help establishing a new medical school; “Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne”, in 1843. The first modern medical schools called “Tıphane” and “Cerrahhane-i Amire” which were founded in 1827, did not have pathology courses. Pathology courses began in “Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne”. Dr. Hamdi Suat (Aknar), educated in anatomic pathology in Germany, was the first pathologist who established the modern pathology in Turkey in “İstanbul Darülfünun” medical school. In 1933 “Darülfünun” was closed and İstanbul University was built and the “University Reform Commission” invited many scientists escaping from Nazi government to study in İstanbul University. Dr. Philipp Schwartz had an important role both in the invitation of these scientists and establishment of the pathology department in İstanbul University. Practical courses were increased, clinico-pathologic courses were organized for the first time and a lot of autopsies were performed, as high as 1000 autopsy per year, by Dr. Philipp Schwartz. More progress has taken place in Turkey over the years since pathology was first established. Today Turkey has many pathology departments which keep up with the worldwide advances in the field.

Key words: Pathology, history, autops

GİRİŞ

Tarihi bilmek sadece bir merak olmanın ötesinde aslında yarını planlamanın da yoludur. Bizden önce yapılanları, yapan kişileri, nasıl

yaptıklarını ya da neleri nasıl ve neden yapamadıklarını bilmek bugünü anlamamızı sağlayacaktır. Bir anlamda geçmişi öğrenerek bugünü anlamak, geleceği tasarlamamızın ön koşulu gibidir. Patolojinin yaşadığımız coğrafyadaki gelişimi konusunda son yıllarda giderek artan sayıda yazılara rastlamak mümkündür. Bu yazının kap-

Yazışma adresi: Dr. Alp Usubütün, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Patoloji Anabilim Dalı, Sıhhiye, 06100, Ankara

samına yakın yazılar da olduğu bilinmektedir. Buna karşın farklı yaklaşımların ve yorumların yeni tartışmalar açarak konuya zenginlik kazandıracığı kanaatindeyiz. Geleceğe ışık tutmasının yanı sıra kendi öncüllerimizi bilmek ve onlara sahip çıkmanın da bir o kadar önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu yazıda dünyada patolojinin gelişimi ülkemizdeki durumu değerlendirebilmek amacıyla kısaca özetlenmiş ve daha sonra dönemler ve bu dönemlere damgasını vuran kişiler göz önüne alınarak Türkiye’de patolojinin gelişimi üzerinde durulmuştur.

DÜNYADA PATOLOJİNİN GELİŞİMİ

Tıbbın ayrı bir uzmanlık alanı olarak “patolojinin” ayrışması modern tıbbın gelişmesi ile ortaya çıkar. Bununla beraber bir bilim disiplini olarak patolojinin gelişimi, hastalıkların organlarda meydana getirdiği değişiklikleri klinik bulgular ile birleştirerek, hastalıkların tanımlanmasına olanak veren otopsiler sonucudur. Patoloji biliminin otopsilerden elde edilen bilgiler ile başladığını söylemek yanlış olmaz. İnsan anatomisi hakkındaki bilgiler de yine insanlar üzerine yapılan diseksiyonların sonucunda birikmiştir. Bu nedenle diseksiyonun yeryüzündeki kısa gelişimine bir göz atmak uygun olur (1). Bu açıdan bakınca ülkemizde patoloji alanındaki gelişmeler aslında Batıya oranla oldukça gecikmeli olarak başlamıştır. Bir çok konuda önemli buluşları olan ve ressamlığı ile tanınan Leonardo Da Vinci (1452-1519) aynı zamanda bir anatomistdir. Leonardo Da Vinci yaptığı diseksiyonları kaydederek anatomiye önemli katkılar yapan ilklere dendir. Andreas Vesalius (1514-1564) diseksiyonu bir anatomist olarak üniversitede yapan ve yaygınlaştıran kişidir. Bu dönemde daha çok normal insan anatomisi çalışılmış, ancak daha sonra patolojik anatomi üzerinde çalışmalar başlamıştır. Bir İtalyan anatomist ve patoloğu olan Giovanni Battista Morgagni (1682-1771) yaptığı otopsiler ile çok sayıda normal anatomik yapı ve hastalık tanımlamıştır. Karl Freiherr von Rokitsky (1804-1878) yine gel-

miş geçmiş en çok otopsi yapan kişi (tam olarak fikir birliği olmamakla beraber 30.000’den fazla olduğu kabul edilmektedir) ünvanını taşımaktadır. Mikroskobun geliştirilmesi artık hastaların hücresel düzeyde değerlendirilmesini olanaklı kılmıştır. Rudolf Ludwig Karl Virchow (1821-1902) bu noktada önemli bir köşe taşı gibidir. Patolojik bulguların, hastaların tanısını koymak ve özellikle cerrahi olarak tedavisini yönlendirmek amacıyla kullanılmaya başlaması ise 19. yüzyılın sonlarında olmuştur. İlk olarak bu işlemi gerçekleştiren kişiler ise cerrahlar ve jinekologlardır. Daha sonra bu işi patoloğlar devir almıştır (2).

OSMANLIDA “BATILILAŞMA HAREKETİ” ve DİSEKSİYON: (HEKİMBAŞI MUSTAFA BEHÇET EFENDİ ve Dr. CHARLES AMBROISE BERNARD)

Bilindiği gibi Anadolu’da Galen, döneminin önemli bir ismidir ve bu dönemde otopsi yapıldığına dair bilgiler vardır. Ancak daha sonraki dönemlerde Anadolu’da otopsi yapıldığına dair bir belge bulunmamaktadır. On yedinci yüzyılda teknik olarak gelişen Batı karşısında sürekli yenilgiye uğrayan Osmanlı İmparatorluğu, batıdaki yeniliklere ulaşma çabası içerisine girmiştir. Bu nedenle ilk olarak askeri alanda olmak üzere yenileşme çabaları vardır.

Altıntaş’a göre (3) III. Selim zamanında yeni tıp eğitimi veren, bir Tıphane açılması düşünülmüş ancak, teşrih yasağından dolayı ulemeden çekinen III. Selim buna cesaret edememiştir. O dönemin hekimbaşı 21 yaşında ilk hekimbaşılığını yapan Mustafa Behçet Efendi’dir. Bu dönemde yeni tıp eğitimi veren bir Tıphane kurulması için çaba sarf etmiş, ama amacına ulaşmamıştır. Nitekim Mustafa Behçet Efendi, II. Mahmut zamanındaki hekimbaşılığı sırasında (53 yaşında) tıp eğitiminin düzeltilmesi için yeniden büyük bir çaba içine girmiş ve 1827 yılında bu amacına ulaşmıştır. Düzeni tamamen bozulmuş olan Yeniçeri Ordusu’nu ortadan kaldırıp (17 Haziran 1826) yeni bir ordu kurmuştur.

Bu yeni kurulan orduya hekim ve cerrah yetiştirilmesi gerekiyordu. Bunu fırsat bilen hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi 26 Aralık 1826'da II. Mahmut'a, ard arda üç dilekçe vererek, yeni tıp okulunun kurulması teklifini yapmış ve Padişah da onaylamıştır. Bernard'ın diseksiyonun yapılması konusunda öncü rolü olduğunu belirten yayınlar ağırlıkta olmakla birlikte Altıntaş'ın da (3) belirttiği gibi aslında diseksiyonun gerekliliğine inanan hekimlerin olduğu, ancak tepkilerden çekinildiği için bu isteklerini gerçekleştiremedikleri öne sürülmektedir. Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi teşrihin önemini kavramış önemli kişilerden birisidir.

Böylece Osmanlı döneminde tıp alandaki ilk gelişme de "Batılılaşma" hareketi ile birlikte II. Mahmut tarafından başlatılmıştır. 14 Mart 1827'de kurduğu Tıphane ve Cerrahhane-i Amire Osmanlı'da tıp eğitiminin ilk modern aşamasıdır (4). Bu okulun müfredatı Batıdaki tıp fakültelerinden alınmıştır (5). O dönem Batı dünyasında da yaygın olduğu gibi tıp ve cerrahi eğitimi ayrı yapılıyordu. Bu dönemde patoloji dersi verilmiyordu (6). Yer yetersizliği nedeniyle, Tıphane ve Cerrahhane 1836 yılında Sarayburnu'ndaki Otlukçu kışlasına taşınıyor. Ayrıca bu kurumlardan beklenen başarı elde edilemediğinden eğitimleri birleştiriliyor. Daha sonra binaların yetersiz gelmesi üzerine Galatasaray'daki Enderun Ağalarına ait binaya taşınıyor ve 1839'da II. Mahmut'un da bulunduğu bir törenle açılan okulun adı "Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne" olarak değiştiriliyor (5). Bu okulda eğitim dili, öğrencilerin yenilikleri kolay izleyebilmeleri amacıyla Fransızca'ydı.

Bu dönemde Avusturya'dan gelen Dr. Charles Ambroise Bernard'ın (1808-1844) eğitimde önemli rolü oldu. 1808'de Prag'da doğan ve tıp eğitimini Prag ve Viyana'da tamamlayan Dr. Bernard, II. Mahmut tarafından ordudaki doktor gereksinimi karşılamak üzere 1838'de davet ediliyor (2). Çok sayıda çalışmasının yanında diseksiyon yapılabilmesini sağlama girişimleri Osmanlı'da bir ilki gerçekleştirmesi açısından kayda değerdir. Dr. Bernard diseksiyo-

nun mutlaka tıp eğitiminde yer alması gerektiğine inandığından sürekli çevresindekileri ikna etme çabası içerisinde olmuştur. Bu çabaların sonucu baştabip Abdullah Efendinin girişimi ile (5), 1841 yılında II. Abdülmecit tarafından yapılan düzenlemeler sayesinde, sadece öğrencilerin eğitiminde kullanılmak üzere diseksiyon yapılabilir hale gelmiştir (7). Diseksiyon için cesetler ise ölen esirlerden sağlanmaktadır (4). İlk otopsinin 1843 yılında Bernard tarafından başına sırtık düşmesi sonucu ölen bir işçiye yapıldığı biliniyor (8). Bu dönemde patoloji dersi 6. sınıfta ve bir cerrah olan Karatodirini Paşa tarafından, daha sonra 4. sınıfa kaydırılan patoloji dersleri Mavroyani Paşa tarafından veriliyor (6).

Batı dünyasında belgelerle saptanan diseksiyonun 1400'lü yılların ikinci yarısında zaman zaman yasaklamalara karşın merak ve bilme güdüsü ile Leonardo Da Vinci ile başladığını düşünürsek, bizde yaklaşık 400 yıllık bir gecikme ile "Batılılaşma hareketi" sonucu başlamıştır. Ana amaç da tıp öğrencilerine anatomi öğretmektir.

Bu yenileşme hareketi ile sadece tıp alanında eğitimde değişiklikler olmuyor. Eğitim, mühendislik, sanat gibi alanlarda da batı müfredatı uygulanmaya başlıyor. Ancak bu dönemde eğitim verecek yeterli yetişmiş kişi olmadığından, eğitim kurumlarına yeterli bilgi ile donanmış kişiler yetiştirmek amacıyla yurt dışına gönderiliyorlar (5).

DARULFÜNUN'UN KURULUŞU ve HAMDİ SUAT AKNAR

Askeri Tıbbiye'den 1903 yılında mezun olan Ord. Prof. Dr. Tevfik Sağlam'ın anılarından 19. yüzyılın sonlarında "patolojik anatominin" durumunun oldukça kötü olduğunu görmekteyiz (9). Az sayıda teorik dersler, pratik uygulama çok yetersiz ve sadece tekniğin gösterildiği tek bir otopsi. Tüm bu anlatılan kötü tabloya karşın, bu dönemde Askeri Tıp Fakültesi'nde kuruluşuna da yardımcı olan, Almanya'dan gelen Prof. Rieder'in patolojinin gelişmesine çok önemli katkıları oluyor ve bu neden-

le daha sonra “Paşa” ünvanı ile onurlandırılıyor (6). Gerçi bugün bile bir çok üniversitede otopsi yapılmamaktadır, ama o da ayrı bir tartışma konusudur (10).

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane, kurulduğundan beri askeri bir okuldu, 1867 yılında bu Askeri Tıbbiye binası içinde Sivil (Mülki) Tıbbiye kuruldu. 1909 yılında Askeri ve Sivil Tıbbiyeler Haydarpaşa’da birleştirilerek İstanbul Darülfünunu “Tıp Fakültesi” olarak değiştirildi. 1898’de tıbbiyeyi bitirdikten sonra 1899’da Almanya’ya gönderilerek anatomik patoloji konusunda uzmanlaşan Dr. Hamdi Suat (Aknar) 1904’de İstanbul’a dönüyor ve Gülhane’de Patolojik Anatomi bölümüne daha sonra da İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi anatomik patoloji hocalığına getiriliyor (9,11). Sadece tıp değil, diğer birçok alanda olduğu gibi Dr. Hamdi Suat Aknar da patoloji eğitimini yurt dışında tamamlıyor ve öğrendiklerini uygulamaya başlıyor.

Türkiye’de modern anlamdaki patolojinin kurucusu sayılan Dr. Hamdi Suat Aknar, çok sayıda araştırma yaparak bunları yayınlıyor, ilk makroskopi müzesini oluşturuyor, ilginç olgulardan oluşan mikroskopi arşivi kuruyor, “genel patoloji” ve “otopsi” konusunda kitap yazıyor (9), Alman Patoloji Cemiyeti’nin ilk Türk üyesi oluyor, çeşitli uluslararası toplantılara katılıyor, "Acta Cancrologica" dergisinin yayın kuruluna seçiliyor, “kansere” konusundaki çalışmalarının yanı sıra Türkiye’de kansere gereken ilginin gösterilmesi için de çaba harcıyor (11). Ancak yine bu dönemin tanıklarının gözünden anlaşıldığı kadarıyla, eğitim pratik uygulamadan çok teorik ağırlıklıdır, ve otopsi çok az sayıda yapılabilmektedir (9). Tüm bu katkılarına rağmen Dr. Hamdi Suat Aknar "1933 Üniversite Reformu" kanunu ile İstanbul Üniversitesi'nden uzaklaştırılıyor. Çok özen gösterilmesine karşın az sayıda da olsa değerli bazı bilim insanlarının üniversiteden uzaklaştırılmış olması bugün de tartışılan bir konudur. Hamdi Suat Aknar daha sonra Sağlık Bakanı Dr. Refik Saydam’ın yardımı ile Gureba Hastanesi’ne patolog olarak atanıyor ve 1936 yılında vefat ediyor (12).

“1933 ÜNİVERSİTE REFORMU” SONRASI ve Dr. PHILIPP SCHWARTZ

Türkiye’de bilim tarihine baktığımızda Cumhuriyetin ilk yılları da dahil olmak üzere genel olarak çok istisnai durumlar dışında bilgi üretilmemekte, yazılanların genellikle ders kitabı niteliğinde makaleler olduğu bildirilmektedir (13). Darülfünun öncesinde açılan tüm kurumlar kendilerinden beklenen başarıyı gösterememiştir. Bunların nedenleri içinde kurumların kendilerine ait binalarının olmaması, orta öğretimin çok yetersiz kalması, “medrese” ruhunun taşıyor olması ve yeterli öğretim elemanının yetiştirilememiş olması olarak sayılabilir (14). Bu nedenle “1933 Üniversite Reformu” yapılan en köklü değişikliktir. Ancak bu düzenlemede de en çok eleştirilen kısım çeşitli eleştiriler yapılan birçok kişinin kadroya alınmasına karşın, hakkında hiçbir eleştiri olmayan kişilerin ise kadro dışı bırakılmasıdır (14). “1933 Üniversite Reformu” ile Darülfünun’un kapatılması ve özellikle de çok sayıda bilim insanının Avrupa’daki savaş nedeniyle ülkemize gelmesi, patolojinin gelişmesi açısından da bir dönüm noktası gibi görünmektedir (13).

Dr. Philipp Schwartz (1894-1977) Budapeşte Tıp Fakültesi’ni bitirdikten sonra, Frankfurt Üniversitesi’nde patolojik anatomi alanında eğitimini alıyor, sonra kürsüde profesörlüğe kadar yükseliyor. Musevi olan Dr. Schwartz, Hitler’in iktidara gelmesi ile birlikte Almanya’dan kaçmak zorunda kalıyor. İstanbul Üniversitesi’nde 1933 yılında göreve başlayan Dr. Schwartz 20 yıl kadar burada patoloji alanında hizmet vermeye kalmıyor, “Üniversite Reform Komisyonu” aracılığıyla Hitler iktidarından kaçan saygın bilim insanlarının da ülkemize gelmesine önayak oluyor (9). Bu dönemde yine Musevi olduğundan ülkesini terk eden Ord. Prof. Dr. Siegfried Obendorfer, aynı kürsüde “Genel ve Deneysel Patoloji” direktörü olarak çalışırken, Dr. Schwartz “Patolojik Anatomi Enstitüsü”nün direktörlüğünü yapıyor.

Dr. Schwartz’ın en büyük katkısı anatomik

patolojide pratik eğitimin ağırlığını arttırmış olmasıdır. Laboratuvarında bulunan Abdullah Efendi ismindeki personelin özellikle makroskopik spesmenleri öğrencilere öğrendiği şekliyle aktarması Schwartz döneminin aktarılan özelliklerindedir (15). Klinikopatolojik toplantılar ilk kez onun zamanında, 1942 yılında başlamıştır. Onun döneminde öğrencilerin tümü otopsi işlemine bizzat katılmıştır. Yine yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla Dr. Schwartz senede 1000 otopsi yapıldığını, ancak bu rakamın giderek düştüğünü belirtmekte ve bu düşüşten duyduğu kaygıyı dile getirmektedir ki (9) bu ilk kez Türkiye’de otopsinin pratik anlamda değerini bulduğunun bir göstergesidir. İlk dönemlerinde kısa bir süre için Almanca anlattığı derslerin Türkçe’ye çevrilmesini beklerken, yanlış çevirileri Türkçe düzelten Schwartz’ı tıp öğrencileri dışında da bir çok kişinin dikkat ile izlediğini biliyoruz (15). Bunca katkısı olan Prof. Schwartz’ın da yıllarca çalıştıktan sonra kendisine emeklilik hakkı verilmediği için Türkiye’den ayrılıp Amerika’ya giderken buruk olması anlaşılır gibi görünüyor (15). On sekizinci yüzyılın başında Morgagni’nin çalışmalarını otopsisler için başlangıç noktası olarak alırsak Türkiye’de de otopsislerin 1933’de Dr. Schwartz ile pratik alanda kullanılabilir hale gelmesi arasında yine 200 yılı aşkın bir süre vardır.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ’NDEN SONRA DİĞER ÜNİVERSİTELER; Dr. PHILIPP SCHWARTZ SONRASI

Dr. Schwartz’ın yanında yetişen Besim Turhan, Münevver Yenerman, Talia Bali Aykan, Süreyya Tanay, Bedrettin Pars, Kemal Akgüder, İhsan Şükrü Aksel ve Perihan Çambel Türkiye’nin ilk patoloji hocaları ve çeşitli patoloji kürsülerinin kurucuları olmuşlardır. Ayrıca Dr. Oberndorfer, Sedat Tavat, Üveis Maskar, Osman Saka, Satı Eser gibi patoloğların yetişmesinde etkili olmuştur (11). Hamdi Suat Aknar’ın öğrencilerinden Kamile Şevki Mutlu ve Perihan Çambel patolojinin yaygınlaşması, ku-

rumsallaşması konusunda başarılı çalışmalar yapmışlardır. Kamile Şevki Mutlu Ankara Numune Hastanesi’nde patoloji laboratuvarını kurmuş, 10 yıl süre ile çalışmıştır (1935-1945) (3). Gülhane Askeri Tıp Akademisi’nden Prof. Dr. Necati Eranıl ve Prof. Dr. Süreyya Tanay Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde Patoloji kürsüsünü kurmuşlardır. Prof. Dr. Osman Nuri Aker, Papanicolaou yöntemini ülkemize getirerek sitopatolojinin öncülüğünü yapmıştır (11).

Ülkemizde üniversiteleri yaymak ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmak için 1950’lerden sonra çok sayıda üniversite kurulmuştur (Ege, Karadeniz Teknik ve Atatürk Üniversitesi gibi) (16). Ayrıca özellikle belli işlevleri yerine getirmek amacıyla yeni üniversiteler kurulmuştur. Ortadoğu’nun kaynaklarını geliştirmek ve ekonomik sorunlarına çözüm getirmek amacıyla 1956 yılında ODTÜ ve sosyal sorunları bilen ve pratiğe ağırlık veren hekim yetiştirmek amacıyla Hacettepe Üniversitesi 1963 yılında kurulmuştur (16). Hacettepe Üniversitesi tıp eğitimine sosyal hekimlik, entegre eğitim sistemi, eğitimde pratik uygulamaların artırılması (intörnlük gibi), modern hastanecilik kavramının geliştirilmesi gibi konularda katkıda bulunmuştur (17). Aslında Fransız-Alman ekolünün etkisinde olan Türkiye tıbbının Amerikan ekolü ile tanışması Hacettepe ile olmuştur (17). Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Patoloji Anabilim Dalı 1963 yılında Ankara Üniversitesi’nden ayrılan, Prof. Dr. Muharrem Köksal tarafından kurulmuştur (18). Bugün sadece üniversite hastanelerinde yaklaşık 50’ye yakın patoloji bölümü vardır (19).

Ülkemizde patolojinin gelişimi de genel olarak Osmanlı’da başlayan ve tüm bilim dallarını kapsayan gelişmelere paraleldir. İlk dönemlerde yurt dışından gelen birçok bilim insanı yanında özellikle yurt dışında eğitimlerini tamamlayan çok sayıda Türk bilim insanı da bu gelişmeye katkı sağlamıştır. Yurt dışında eğitime göndererek ya da yurt dışından yetişmiş öğretim üyesi olarak başlatılan yenileşme, ilk dönemlerde Fransız ve Alman ekollerinin etkisinde yapıl-

mış, daha sonra Amerikan ekolünün etkisine girmiştir. Bu dünyadaki gelişime de paralellik gösterir, bugün tüm dünyada Amerikan tıbbının tartışılmaz bir bilimsel ağırlığı vardır. Ancak belki de en önemli eksik Türkiye’de kendine özgü bir ekolün oluşturulamaması ve bilim üreten değil, sadece üretileni izleyen ve kısmen uygulayabilen konumda kalmış olmamızdır. Bu dönemde dikkat çeken noktalardan birisi de bu değerli katkıları sağlayan kişilere maalesef minnet borcunun, Dr. Schwartz ve Hamdi Suat Aknar’da olduğu gibi ödenememesidir. Tarihi bilmenin en büyük yararı bugünü anlamaktır, böylece daha güzel bir gelecek tasarlayabiliriz.

KAYNAKLAR

1. Dorsey DB. A perspective on the autopsy. *Am J Clin Pathol* 1978;69 (2 Suppl):217-219.
2. Rosai J. Introduction. *Rosai and Ackerman’s Surgical Pathology*. Mosby 2004. p.1-3.
3. Altıntaş A: “Osmanlı tıp eğitiminde teşrih meselesi”. III. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi (Ankara, 25-29 Eylül 1993).
4. Demirhan A, Kısa Tıp Tarihi; Osmanlı Türk Tıbbı, Bursa Üniversitesi Basımevi 1982. s.141-158.
5. Kahya E, Ayşegül Demirhan Erdemir. *Medicine in the Ottoman Empire: General views of the scientific developments of the Ottoman Empire in the nineteenth century*. Nobel Medical Publications, İstanbul, 1997.
6. Paksoy N. The history of pathology in Turkey. *Pathol Res Pract* 1988;184:128-131.
7. Ulucam E, Gokce N, Mesut R. Turkish anatomy education from the foundation of the first medical school to today. *JISHIM* 2003;2:50-52.
8. Celbiş O, Aydın NE, Soysal Z, Mızrak B. Türkiye’de adli otopsi uygulamasındaki güncel hukuki durum. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 2004;11:53-56.
9. Namal A. Ord. Prof. Dr. Philipp Schwartz’ın (1894-1977) İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde patoloji eğitimine katkıları. *Türk Patoloji Dergisi* 2003;19:1-6.
10. Kösemehmetoğlu K, Tümer AR, Usubütün A. Autopsy status in Turkey. XXIII. World Congress of Pathology and Laboratory Medicine (WASPALM), İstanbul, 2006.
11. Seçkin S. Dünyada ve ülkemizde patolojinin tarihçesi. In Mocan Kuzey G (ed). *Temel Patoloji*. Güneş Kitabevi 2006. p.3-5.
12. Akyol T. Bir profesörün hazin hikâyesi. *Milliyet Gazetesi*. 22 Kasım 2004.
13. İnönü E. Cumhuriyet döneminde bilim tarihi’nin önemi ve anlamı (Cumhuriyet ve Bilim). 2005.5. Available from (<http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=219>)
14. Dölen E, Yıldırım N. Darülfünun’dan günümüze üniversite yayıncılığı ve yaşamı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2003.
15. Onaran L. Schwartz’dan anılar. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 2004;13:105.
16. Erdem AR. Üniversitelerimizin bilim tarihindeki yeri. *Toplum ve Üniversite* 2005. 5;(1). Available from (<http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=235>)
17. Ruacan Ş. Türk tıbbında Hacettepe’nin yeri. *Sağlık ve Toplum* 1990;3:36-37.
18. Tuncer İ. Prof. Dr. Muharrem Köksal. *Türk Patoloji Dergisi* 2004;20:3-4.
19. Erdoğan S, İlhan T, Ergin M. Pathology in Turkey: A historical survey. *Aegean Pathology Journal* 2005;2:123-126.